РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук Ботнаренко Ірини Анатоліївни на дисертацію Негру Федора Степановича на тему «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства», поданої до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Домашнє насильство належить до найбільш суспільно небезпечних та поширених форм протиправної поведінки, оскільки вчиняється у приватній сфері, часто має латентні прояви, порушує права особистості, підриває безпеку сім'ї та дитинства, а також спричиняє довготривалі медико-психологічні й соціально-економічні наслідки. Домашнє насильство є викликом не лише для кримінально-правової та адміністративно-правової реакції, а й для ефективності державної політики захисту прав людини, що визначає реальний, а не декларативний характер гарантій безпеки постраждалих.

Сучасне наукове й прикладне осмислення домашнього насильства ґрунтується на визнанні його багатовимірної природи. Поряд із фізичними посяганнями дедалі більшої ваги набувають психологічне, сексуальне та економічне насильство, а також дії примусового контролю, які формують асиметрію влади у сімейних відносинах і створюють підґрунтя циклічності та ескалації деструктивних взаємовідносин. У правозастосуванні саме нефізичні форми нерідко є найбільш складними для фіксації та доведення, що посилює потребу в науково обґрунтованих підходах до їх юридичної кваліфікації й доказування.

Динаміка розвитку українського нормативного регулювання у сфері протидії домашньому насильству актуалізує питання необхідності оцінки його реальної ефективності. Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено юридичну відповідальність за захист у приватній сфері та закріплено організаційно-правові засади політики запобігання і реагування. Водночас криміналізація систематичного домашнього насильства шляхом запровадження статті 126-1 КК України, як

елемента переходу до комплексної моделі реагування, сприяла визначенню критеріїв «систематичності», межі кримінально-правового впливу та взаємозв'язку кримінального й адміністративного реагування. Збереження значної кількості справ у площині адміністративної відповідальності (стаття 173-2 КУпАП) обумовлює потребу аналізу превентивної спроможності адміністративних санкцій і механізмів їх виконання.

В умовах тривалого воєнного стану, який є макросоціальним стресором, що може підвищувати конфліктогенність у сімейних системах, ускладнюється доступність до кваліфікованої допомоги. Станом на 2026 рік правовий режим воєнного стану в Україні продовжено, що підтверджує актуальність адаптації правозастосовних і профілактичних механізмів до умов тривалої кризи.

Незважаючи на розвиток національного законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, актуальними залишаються питання забезпечення реального доступу постраждалих осіб до захисту, подолання суспільних стереотипів, подолання страху повідомляти про випадки насильства та підвищення ефективності профілактичних заходів. Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення причин і механізмів формування насильницької поведінки, а також визначення ролі правових інструментів у її попередженні та припиненні.

Тому актуальність дисертації Негру Федора Степановича «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства» визначається необхідністю комплексного наукового осмислення правових і психологічних чинників виникнення домашнього насильства, з'ясування механізмів їх взаємодії та пошуку ефективних шляхів запобігання цьому явищу. Результати такого дослідження можуть сприяти вдосконаленню правозастосовної практики, розвитку системи психологічної допомоги постраждалим особам, формуванню ефективних профілактичних заходів і забезпеченню належного захисту прав людини.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій автора свідчить про продуманість

і логічність структури проведеного дослідження. Такий підхід дозволив дисертанту чітко окреслити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи, а також ґрунтовно й всебічно проаналізувати заявлену тему.

Позитивної оцінки заслуговує міждисциплінарний характер заявленої проблематики, який передбачає поєднання юридичного та психологічного підходів до аналізу досліджуваного явища. Такий підхід створює передумови для більш ґрунтовного розуміння домашнього насильства як багатофакторного феномену та дає змогу розглядати його не лише як правопорушення, а й як проблему, що потребує комплексного реагування з боку державних інституцій, правоохоронних органів, соціальних служб і фахівців у сфері психологічної допомоги.

У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. До загальнонаукових методів належать: – аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, узагальнення, аналогія – для формування наукових висновків та інтерпретації результатів дослідження.

Дисертант опрацював значний масив наукових джерел (223 найменування), проаналізував праці вітчизняних і зарубіжних науковців, що дало змогу вирішити поставлене наукове завдання, а також сформулювати обґрунтовані пропозиції та рекомендації оптимізації профілактики насильства, зокрема щодо превентивних заходів, що ґрунтуються на ризик-орієнтованості та принципі контролю й корекції, а також спрямовані на посилення інституційної підтримки постраждалих.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечена емпіричними даними, а саме: узагальненнями та інтерпретацією офіційної статистики звернень і фіксації домашнього насильства за 2020–2025 роки, аналізом звітної інформації судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення та звіту судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінальних проваджень за 2022–2024 роки, а також узагальненими результатами опитувань працівників поліції відділу превенції.

Результати наукового дослідження висвітлено в трьох статтях у наукових фахових виданнях України, чотирьох тезах доповідей на наукових конференціях, у тому числі міжнародних. Публікації здобувача узгоджується з юридичною та психологічною складовими дисертації, а також із завданням удосконалення механізмів профілактики домашнього насильства.

Отже, дисертація Ф.С. Негру на тему «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. За результатами проведеного дослідження здобувачем сформульовано низку теоретично значущих і практично орієнтованих положень, висновків та рекомендацій, які характеризуються науковою новизною та мають значення для подальшого розвитку юридичної науки й удосконалення правозастосовної діяльності. Серед найбільш вагомих, на думку рецензента, варто виокремити такі: обґрунтування ризик-орієнтованої моделі протидії та профілактики домашнього насильства в Україні, у якій центральним критерієм ефективності визначено фактичну безпеку постраждалої особи і дітей, а не лише формальну завершеність провадження; представлення цілісної багаторівневої моделі нормативно-інституційної профілактики домашнього насильства, що охоплює нормативно-ціннісний, аналітико-доказовий, інформаційно-комунікаційний, освітньо-професійний; раннього виявлення; координаційно-мережевий та антирецидивний компоненти, із визначенням їхнього функціонального взаємозв'язку; аргументованість необхідності травма-інформованого, узгодженого, інклюзивного підходу у реагуванні на домашнє насильство, орієнтованого на запобігання повторюваності та мінімізацію вторинної віктимізації, ураховуючи вікові особливості осіб;

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни здійсненого дослідження.

Таким чином, дисертаційне дослідження Ф.С. Негру виконано на належному теоретичному та методологічному рівнях. Сформульовані у роботі висновки, наукові положення, рекомендації та пропозиції є логічними й обґрунтованими, характеризуються достатнім рівнем наукової новизни та мають практичне значення, а сама дисертація відповідає вимогам, установленим для здобуття ступеня доктора філософії.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові результати, положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації Негру Федора Степановича, характеризуються належним рівнем обґрунтованості та послідовністю викладення. Їх достовірність забезпечується використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-правових методів дослідження, опрацюванням значної кількості наукових джерел, аналізом нормативно-правових актів та узагальненням практичних матеріалів. Застосування емпіричних методів, зокрема опитування працівників поліції, дало змогу врахувати практичний досвід протидії домашньому насильству.

Сформульовані автором висновки логічно випливають зі змісту проведеного дослідження, узгоджуються з поставленими метою та завданнями, а запропоновані рекомендації мають практичну спрямованість і можуть бути використані для вдосконалення діяльності уповноважених суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Поставлене у дисертаційному дослідженні наукове завдання виконано на належному рівні. Автор продемонстрував здатність самостійно визначати та розв'язувати складні наукові проблеми, аналізувати й систематизувати наукові підходи, критично оцінювати нормативно-правові положення та узагальнювати практичні матеріали. Обраний методологічний інструментарій відповідає меті й завданням дослідження, а його застосування забезпечило комплексність розгляду юридичних і психологічних аспектів домашнього насильства. Зміст

дисертації засвідчує належний рівень володіння здобувачем методологією наукової діяльності та сформованість навичок проведення самостійного наукового дослідження.

Таким чином, наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, і дисертант здобув необхідні компетенції для ступеня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. обґрунтовані в дисертації положення впроваджені й можуть бути використані в:

- науково-дослідній роботі – під час опрацювання наукових проблем, пов'язаних із темою цього дослідження, зокрема щодо юридичних та психологічних детермінантів і чинників домашнього насильства; особливостей деструктивної внутрішньо сімейної взаємодії; застосування ризик-орієнтованої моделі протидії та профілактики домашнього насильства; впровадження етичних стандартів та норм тощо (акт Національної академії внутрішніх справ від 07 липня 2026 року № 215-нд);
- діяльності Національної поліції України – для розроблення та удосконалення нормативно-правових актів, а також підготовки методичних рекомендацій із питань організації ефективної системи запобігання домашньому насильству (акт Головного управління Національної поліції в Київській області від 07 липня 2026 року);
- освітньому процесі – під час розроблення навчальних та методичних посібників, що використовуються під час проведення різних форм навчальних занять у межах підготовки здобувачів освітніх ступенів «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю 081 «Право» із таких дисциплін: «Взаємодія органів Національної поліції з громадськістю», «Професійно-психологічна підготовка поліцейських», «Стресостійкість», «Психологічне супроводження в діяльності поліцейських», (акт Національної академії внутрішніх справ від 02 липня 2026 року № 198-оп).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Ф.С. Негру викладена українською мовою та має чітку структуру, що

відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами), переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (223 найменування на 25 сторінках) та п'яти додатків. Повний обсяг дисертації становить 291 сторінка, із них: основний текст дисертації – 222 сторінки.

Анотація стисло та змістовно розкриває основні положення дисертаційного дослідження, підготовлена українською та англійською мовами й містить перелік наукових публікацій здобувача, у яких висвітлено ключові результати проведеної роботи.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічну основу й емпіричну базу роботи. Також сформульовано наукову новизну, розкрито теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості щодо їх апробації й опублікування, визначено структуру дисертації. Загалом вступ містить необхідні складові, що визначають спрямованість і логіку проведеного дослідження.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади вивчення домашнього насильства, розкрито його поняття, сутність і правову природу, проаналізовано основні наукові підходи до визначення цього явища, його ознак та форм прояву. Окрему увагу приділено становленню й розвитку законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

У другому розділі розкрито юридичні та психологічні детермінанти домашнього насильства, систематизовано чинники його виникнення на макро-, мезо- та мікрорівнях, досліджено особливості особи кривдника, його мотиваційні, емоційні та поведінкові характеристики. Також проаналізовано вплив соціального середовища, сімейних взаємин і сучасних суспільних умов, зокрема воєнного стану, на виникнення та повторюваність таких проявів.

У третьому розділі досліджено сучасні підходи до профілактики домашнього насильства, проаналізовано нормативно-правові та організаційні

механізми діяльності суб'єктів запобігання, визначено проблемні аспекти їх взаємодії. Обґрунтовано напрями вдосконалення профілактичної роботи, зокрема щодо раннього виявлення випадків насильства, роботи з кривдниками та запобігання повторному вчиненню правопорушень.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Результати дисертаційного дослідження Ф.С. Негру можуть бути рекомендовані для впровадження в освітній процес закладів вищої освіти юридичного спрямування, використання у науково-дослідній роботі наукових установ, підготовки наукових статей і монографій, а також при плануванні подальших досліджень у цій сфері.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. В цілому, позитивно оцінюючи наукову роботу, варто звернути увагу на окремі дискусійні моменти, які, на нашу думку, вимагають більш детальної аргументації або уточнень під час захисту.

1. В дисертації має місце необґрунтоване включення окремих ознак до економічного насильства. Зокрема, на с. 46 до форм економічного насильства віднесено: «відмова члена сім'ї працювати й робити рівнозначний внесок у добробут родини». Таке формулювання є проблемним, оскільки саме по собі небажання працювати або нерівномірний розподіл сімейних обов'язків не обов'язково становить домашнє насильство.

2. У підрозділі 1.2 автор не завжди послідовно розмежовує кримінологічний аналіз злочинності та соціально-психологічний аналіз домашнього насильства, унаслідок чого предметні межі дослідження залишаються недостатньо чіткими. На початку підрозділу основну увагу приділено поняттю кримінологічної детермінації, співвідношенню причин і умов злочинності, а також науковим підходам до пояснення механізмів її виникнення та відтворення. Однак надалі виклад поступово переходить до розгляду гендерних стереотипів, особливостей сімейної соціалізації, психологічних травм, емоційної лабільності, залежностей, міжособистісних конфліктів і циклічності насильницької поведінки без чіткого пояснення того,

як ці явища співвідносяться з кримінологічними категоріями та в межах якого саме дослідницького підходу вони аналізуються.

Нечіткість розмежування простежується і в класифікації факторів ризику домашнього насильства. Зокрема, до них одночасно віднесено низький рівень матеріального забезпечення, вживання алкоголю та психоактивних речовин, психологічні особливості особистості, гендерну нерівність, нестабільність сімейних відносин, суспільну толерантність до насильства, недосконаліть правового регулювання та труднощі притягнення кривдників до відповідальності. Однак ці обставини мають різну природу та механізми впливу. Одні можуть виступати соціальними передумовами або умовами, що підвищують ризик насильницької поведінки; інші характеризують індивідуальні особливості правопорушника; ще інші визначають суспільне середовище, рівень виявлення правопорушень і ефективність державного реагування. Їх об'єднання в межах загального переліку без визначення критеріїв класифікації ускладнює встановлення причинно-наслідкових зв'язків і не дає змоги чітко відокремити детермінанти вчинення домашнього насильства від чинників його латентності, повторюваності та недостатньої ефективності протидії.

3. З огляду на комплексний характер теми дисертаційного дослідження, яка передбачає одночасне вивчення юридичних і психологічних детермінант домашнього насильства, доцільним було б більш послідовно розкрити взаємозв'язок між нормативно-правовими механізмами протидії цьому явищу та психологічними особливостями поведінки кривдника і постраждалої особи. Зокрема, наукову аргументацію роботи можна було б посилити шляхом конкретизації того, як особливості правового регулювання, практики застосування обмежувальних заходів, притягнення до відповідальності та реалізації програм для кривдників впливають на психологічні механізми виникнення, підтримання або повторення насильницької поведінки.

Водночас важливо чіткіше показати, за яких умов правові заходи можуть доповнюватися психологічною корекцією поведінки кривдника, а також яким чином має забезпечуватися захист постраждалої особи без покладання на неї відповідальності за припинення насильства. Такий підхід сприяв би поглибленню міждисциплінарного характеру дослідження та конкретизації практичних механізмів реалізації запропонованих автором рекомендацій.

4. У тексті дисертації наявні окремі орфографічні, пунктуаційні та граматичні помилки, а також редакційні неточності, виправлення яких сприяло б дотриманню мовних норм і підвищенню якості наукового викладу. Водночас зазначене зауваження має переважно редакційно-технічний характер, не стосується сутнісних положень дослідження та не впливає на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Наведені вище міркування і зауваження мають дискусійний характер та не применшують наукової та практичної значущості одержаних результатів, а спрямовані на подальше поглиблення окремих її теоретичних і прикладних положень.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертації, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Ф. С. Негру є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Негру Федора Степановича на тему «Юридико-психологічні детермінанти домашнього насильства», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

12 січня 2022 року № 44, а її автор – ***Негру Федір Степанович*** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук **Ірина БОТНАРЕНКО**

Підпис засвідчую
Проректор
Національної академії внутрішніх справ **Олег ТАРАСЕНКО**

ПРОВІДНИЙ ФАХІВЕЦЬ
ПОСТ. СКЛАДУ ВКЗ
ШАМРАЙ Т.В.